

Spis treści

- 9 **Wstęp**
- 12 **Dzieci mają głos (?) – próba zmapowania form i praktyk dziecięcej partycypacji w Polsce** • *Maja Brzozowska-Brywczyńska*
- 37 **Ewaluacja programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego adresowanych do dzieci i młodzieży – wybrane zagadnienia** • *Anna Borucka, Bartosz Kehl*
- 53 **Bariery w zaspokajaniu potrzeb dzieci krzywdzonych. Perspektywa profesjonalistów** • *Katarzyna Makaruk*
- 80 **Co sprzyja myślom samobójczym wśród dzieci i młodzieży – analiza na podstawie danych odbiorców pomocy online 116 111 – telefonu zaufania dla dzieci i młodzieży** • *Julia Barlińska, Dominik Lalak, Mikołaj Winiewski, Konstancja Orzechowska*
- 106 **Przegląd wybranych programów profilaktycznych wykorzystywania seksualnego dzieci online** • *Katarzyna Pilarczyk*
- 125 **Rozwój społeczno-moralny młodzieży z FAS i jego wybrane uwarunkowania – studium jakościowe** • *Elżbieta Hornowska, Teresa Jadczyk-Szumilo, Michał Głuszek*
- 145 **Znaczenie mechanizmu Serious Case Reviews dla systemowej ochrony dzieci przed krzywdzeniem. Jak jego wprowadzenie może wspomóc budowanie w Polsce szerokiego systemu ochrony dzieci?** • *Joanna Gorczowska*
- 160 **Program dla rodziców Lighthouse – opis i pilotażowa ewaluacja opartej na mentalizacji terapii mającej na celu przeciwdziałanie krzywdzeniu dzieci** • *Gerry Byrne, Michelle Sled, Nick Midgley, Pasco Fearon, Clare Mein, Anthony Bateman, Peter Fonagy*

„Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” jest periodykiem wydawanym przez Fundację Dzieci Niczyje. Pismo ma charakter interdyscyplinarny. Jego celem jest poszerzanie wiedzy profesjonalistów – psychologów, pedagogów, lekarzy, prawników, polityków społecznych i innych – na temat różnych aspektów problemu krzywdzenia dzieci. W piśmie publikowane są najnowsze oraz klasyczne koncepcje teoretyczne, ustalenia empiryczne oraz informacje na temat innowacyjnych form działań diagnostycznych, terapeutycznych i prewencyjnych. Celem pisma jest stworzenie forum wymiany doświadczeń związanych z przeciwdziałaniem problemowi krzywdzenia dzieci oraz informacji na temat znaczących wydarzeń – konferencji, kongresów, szkoleń i publikacji – z zakresu tej problematyki. „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” współpracuje z międzynarodowymi periodykami zajmującymi się zagadnieniami krzywdzenia dzieci – „Child Abuse & Neglect” oraz „Child Maltreatment”.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje) działa od 1991 r. Jest największą w Polsce organizacją pozarządową zajmującą się ochroną dzieci przed krzywdzeniem oraz pomocą dzieciom-ofiarom przemocy i wykorzystywania, a także ich rodzinom i opiekunom.

Więcej o działaniach Fundacji na www.fdds.pl

Table of Contents

- 9 Introduction
- 12 Seen and heard (?) – an attempt to map the forms and practices of child participation in Poland • *Maja Brzozowska-Brywczyńska*
- 37 Experiences of abuse and psychological well-being of Polish teenagers in the first period of the pandemic • *Renata Szredzińska, Joanna Włodarczyk*
- 53 Barriers to meeting the needs of maltreated children. Professionals' perspective • *Katarzyna Makaruk*
- 80 What is conducive to suicidal thoughts among children and adolescents – an analysis based on data of recipients from the online helpline project's 116 111 • *Julia Barlińska, Dominik Lalak, Mikołaj Winiewski, Konstancja Orzechowska*
- 106 Overview of selected prevention programs of online child sexual abuse exploitation • *Katarzyna Pilarczyk*
- 125 Socio-moral development of young people with fas and its chosen conditions – qualitative study • *Elżbieta Hornowska, Teresa Jadczak-Szumilo, Michał Głuszek*
- 145 The importance of Serious Case Reviews for the systemic protection of children against harm. How and if the introduction of serious case reviews could assist in creating wide-spread child protection system in Poland? • *Joanna Gorczowska*
- 160 Lighthouse Parenting Programme: Description and pilot evaluation of mentalization-based treatment to address child maltreatment • *Gerry Byrne, Michelle Slead, Nick Midgley, Pasco Fearon, Clare Mein, Anthony Bateman, Peter Fonagy*

„Abused Child. Theory, Research and Practice” is the periodical published by Nobody’s Children Foundation. The quarterly magazine has an interdisciplinary character. Its main goal is to broaden knowledge of professionals, such as psychologists, educators, pediatricians and other medical professionals, lawyers, policy makers and others, about different aspects of child abuse. In the periodical the most relevant theoretical concepts, empirical data and information about innovative activities of diagnostic, therapeutical and preventing character are presented. The goal of the periodical is to establish form of sharing experiences concerning combating child abuse, sharing good practice and information about important events like conferences congresses, training and publications in this field. “Abused Child. Theory, Research and Practice” collaborates with international periodicals on the topic of child abuse – “Child Abuse & Neglect” and “Child Maltreatment”.

The Empowering Children Foundation (formerly Nobody’s Children Foundation) was established in 1991. It is Poland’s largest non-governmental organization working to protect children from abuse, as well as to provide support to child-victims of violence and abuse, their families and caregivers.

To find out more about the Foundation and its activities visit www.fdds.pl

Wstęp

Numer poświęcony perspektywie ewaluacyjnej w organizowaniu wsparcia dla dzieci i młodzieży otwiera artykuł autorstwa **Mai Brzozowskiej-Brywczyńskiej**. Jego celem była propozycja zmapowania podstawowych rodzajów inicjatyw, projektów i form dziecięcej partycypacji oraz ich krytyczna analiza. W swoim tekście Brzozowska-Brywczyńska definiuje partycypację jako proces współpodejmowania decyzji dotyczących zarówno jednostki, jak i społeczności. Autorka wskazuje, że partycypacja dzieci nie zajmuje w planowaniu usług publicznych, przestrzeniach publicznych czy rozwiązaniach prawnych szczególnie istotnego miejsca. Dlatego ważne jest tworzenie platform wymiany dobrych praktyk i doświadczeń, sieciowanie rządowych oraz pozarządowych inicjatyw wspierających partycypację dzieci, efektywne wykorzystywanie istniejących mechanizmów włączających dzieci w procesy podejmowania decyzji i namysł nad celami oraz wartościami stojącymi za ideą partycypacji najmłodszych obywateli.

Kolejny tekst, do lektury którego serdecznie zapraszamy, omawia wybrane zagadnienia związane z prowadzeniem badań ewaluacyjnych programów profilaktycznych oraz promocji zdrowia psychicznego adresowanych do dzieci i młodzieży. Jego autorzy, **Anna Borucka i Bartosz Kehl**, wyjaśniają, że ewaluacja programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego obejmuje przede wszystkim zagadnienia z zakresu metodologii oraz etyki prowadzenia badań wśród dzieci i młodzieży, a także wiedzę o profilaktyce opartej na podstawach naukowych. W swoim tekście autorzy przedstawiają podstawowe typy ewaluacji wraz z odpowiednimi pytaniami ewaluacyjnymi: *ex-ante*, ekspertyzę *on-going*, procesu, formatywną, *ex-post*, wyników, konkluzywną i efektywności. Celem artykułu jest uporządkowanie podstawowej wiedzy z zakresu ewaluacji programów profilaktycznych.

Katarzyna Makaruk w swoim artykule omawia z kolei wyniki badania zrealizowanego od września 2020 do marca 2021 r., a dotyczącego perspektywy profesjonalistów w identyfikowaniu barier w zaspokajaniu potrzeb dzieci krzywdzonych. Jak wskazuje autorka, badanie jakościowe oparte na 50 indywidualnych wywiadach telefonicznych dowiodło, że zdaniem badanych najważniejszym i najtrudniejszym zadaniem jest zadbanie o poczucie bezpieczeństwa dziecka. Wyniki badań wskazały również na liczne bariery w udzieleniu dziecku odpowiedniej pomocy i zaspokojeniu jego potrzeb. Tym, co powstrzymuje rodziny przed skorzystaniem ze wsparcia, jest

brak motywacji, brak zaangażowania w pomoc dziecku, obawa przed ingerencją instytucji pomocowych, odczuwanie wstydu przed skorzystaniem z pomocy, wybiórcze zainteresowanie ofertą wsparcia, marginalizowanie potrzeb dziecka i uzależnienie od sprawcy.

Zapraszamy też do zapoznania się z artykułem **Julii Barlińskiej, Dominika Lalaka, Mikołaja Winiewskiego i Konstancji Orzechowskiej**, którzy analizowali dane pochodzące z bazy pomocy udzielanej online a realizowanej w ramach 116 111 – telefonu zaufania dla dzieci i młodzieży prowadzonego przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę w kontekście zgłaszania występowania myśli samobójczych. Okazało się, że główną rolę w procesie powstawania myśli samobójczych u niepełnoletnich ofiar przemocy zgłaszanych do 116 111 – telefonu zaufania za pomocą czatu w latach 2014–2017 odgrywa doświadczanie negatywnych stanów emocjonalnych. Jak piszą autorzy, czynnik ten uwidocznił się jako najbardziej uniwersalny i najsilniej zwiększający ryzyko wystąpienia myśli samobójczych u ofiar przemocy. Istotny okazał się także wpływ czynników stresogennych, doświadczeń wykorzystania seksualnego, wielokrotnych doświadczeń przemocy fizycznej oraz ojca w roli sprawcy przemocy.

Na łamach kwartalnika Dziecko Krzywdzone dzielimy się też tekstem autorstwa **Katarzyny Pilarczyk**. Autorka prezentuje w nim wybrane programy profilaktyczne wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży online oraz wskazuje, że na całym świecie są one realizowane coraz częściej, choć ich główny rozwój nastąpił na przestrzeni ostatnich lat, co wydaje mieć związek z lepszym rozpoznaniem samego zjawiska i jego konsekwencji. Pilarczyk przypomina, że wykorzystanie seksualne online ma dalekosiężne i długotrwałe konsekwencje, a jego ofiary doświadczają depresji, dokonują samouszkodzeń, przeżywają poczucie winy, mają problemy w szkole, lęki i problemy ze snem. W opinii autorki, profilaktyka wykorzystania seksualnego online jest ważnym obszarem współczesnych działań prewencyjnych.

Kolejny tekst przedstawia wyniki badań dotyczących społecznego funkcjonowania dzieci, u których zdiagnozowano płodowy zespół alkoholowy (FAS). Na potrzeby kwartalnika opracował go zespół ekspertów: **Elżbieta Hornowska, Teresa Jadczak-Szumiło i Michał Głuszek**. W prowadzonych badaniach jakościowych autorzy założyli, że u dzieci z FAS w wyniku biologicznych uszkodzeń mózgu i będących ich konsekwencją zaburzeń natury poznawczej rozwój moralny – rozumiany jako poziom procesów wartościowani – nie przebiega tak, jak u ich zdrowych rówieśników. Otrzymane przez autorów wyniki wskazują, że źródeł trudności w funkcjonowaniu społecznym dzieci z FAS należy szukać poza ich poziomem funkcjonowania intelektualnego mierzonego testem inteligencji. Dzieci te mogą dobrze wypadać w testach, a mimo to ujawniać liczne problemy natury społecznej i rozwojowej. Mają

one liczne problemy społeczne niezależnie od ilorazu inteligencji. Dlatego wczesna diagnoza FAS u dzieci może być czynnikiem chroniącym przed narastaniem kolejnych trudności.

Z kolei **Joanna Gorczowska** omawia znaczenie mechanizmu *Serious Case Reviews* (SCR) dla systemowej ochrony dzieci przed krzywdzeniem. Autorka rozważa, jak jego wprowadzenie może wspomóc budowanie w Polsce szerokiego systemu ochrony dzieci. Gorczowska podkreśla, że największym osiągnięciem SCR w Wielkiej Brytanii było rozpoczęcie debaty na temat dobra i bezpieczeństwa dzieci oraz próba określenia progu zagrożenia dla ich bezpieczeństwa, który wymaga ingerencji państwa. Zdaniem autorki polski system wsparcia rodziny musi się zmienić. Dostosowany do polskich realiów mechanizm SCR ma szansę rozpocząć debatę na temat dobra i ochrony dzieci, ich potrzeb i tego, co państwo musi zrobić, żeby zapewnić im bezpieczeństwo. Ma też potencjał do stworzenia modelu dobrze wykwalifikowanych i wspieranych praktyków.

Numer zamyka artykuł Program dla rodziców *Lighthouse* – opis i pilotażowa ewaluacja opartej na mentalizacji terapii mającej na celu przeciwdziałanie krzywdzeniu dzieci autorstwa **Gerry’ego Byrne’a, Michelle Sleed, Nicka Midgleya, Pasco Fearona, Clare Mein, Anthony’ego Batemana i Petera Fonagy’ego** Przedstawiono w nim nowatorski program terapii dla rodziców opartej na mentalizacji, opracowany z myślą o rodzinach, w których występuje ryzyko krzywdzenia dzieci. Program MBT *Lighthouse* ma na celu zapobieganie krzywdzeniu dzieci poprzez rozwijanie wrażliwego rodzicielstwa. Jak wskazują autorzy, program rozbudza w rodzicach ciekawość dotyczącą wewnętrznego świata ich dzieci, pomaga im zrozumieć swoje dziecko oraz pojąć znaczenie nieporozumień w relacji z dzieckiem i naprawić tę relację, jeśli została uszkodzona.

Zachęcamy do lektury!